

Den europeiske samfunnsundersøkelsen

Et demokratisk Europa trenger pålitelige data om hvordan ulike land ser på seg selv og på omverdenen, og hvordan de er forskjellige i holdninger, preferanser og fordommer, og hvordan disse endres over tid. Den europeiske samfunnsundersøkelsen, eller på engelsk, European Social Survey (ESS), gjennomføres for å få pålitelige data om dette. I 2002 ble den første runden gjennomført i 22 land, og grunnfinansieringen er sikret for andre og tredje runde, som gjennomføres i 2004 og 2006.

Sammenlignbare og pålitelige data for å vurdere livskvaliteten i Europa

ESS har tre hovedmål. Det første er å produsere pålitelige data om endringer i folks underliggende verdier. Her er en ute etter klimaskifter i holdninger, snarere enn kortsiktige fluktuasjoner. Det andre målet er å skape data med en høy grad av sammenlignbarhet mellom land. Det tredje målet er å skape en forståelse for bruk av sosiale indikatorer for å vurdere livskvaliteten i ulike land i Europa.

Økt fokus på standardisering og sammenlignbarhet

ESS er ikke alene blant internasjonale undersøkelser. Fra før finnes verdiundersøkelsene European Values Study (EVS) og World Values Study, International Social Survey Program (ISSP) og Eurobarometrene. Norge er med i alle disse. Men disse undersøkelsene har til felles at det er stor variasjon i kvalitet og måten de er gjennomført på. ESS er søkt kvalitetssikret gjennom standardiserte regler for utvalgsteknikk, oversetting fra det samme spørreskjema, for feltarbeid, filkonstruksjon og dokumentasjon. Alle land som deltar er pålagt å benytte besøksintervjuer. Dette gjør at ESS stiller i første rekke når det gjelder datakvalitet.

Gratis tilgang til data fra alle deltakerlandene

ESS er et forskerinitiert prosjekt, og formålet er å skape et solid datasett for komparative analyser for forskere. Det er også en gullgrube for bruk i undervisning og til ulike studentoppgaver ved universiteter og høyskoler. Data stilles gratis til disposisjon fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes (NSDs) hjemmesider for alle så snart de er klare til å tas i bruk (www.ess.nsd.uib.no). Normalt tar dette ca. ett år fra feltarbeidet starter til datafilen foreligger.

Unike muligheter til komparativ forskning

Det er to typer forskningsopplegg som ESS er spesielt egnet til: Analyser av endringer over tid og komparative analyser. I dag foreligger bare resultatene fra første runde av ESS som ble gjennomført høsten 2002, så foreløpig er ESS kun egnet til komparative analyser. Analyser av endringer over tid må vente til resultatene av andre runde foreligger høsten 2005. Komparative analyser vil si sammenligning av to eller flere land på minst én variabel. Det er også mulig å gjøre mer avanserte analyser. En måte er å teste forskjeller mellom land med utgangspunkt i regresjonsmodeller med et knippe felles variabler. En kan da legge inn variabler for hvert enkelt land, eller for

Kristen Ringdal og
Øyvin Kleven

Kristen Ringdal er professor ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) (kristen.ringdal@svt.ntnu.no).

Øyvin Kleven er rådgiver ved Seksjon for datafangstmetoder, Statistisk sentralbyrå (kle@ssb.no).

Bakgrunn og organisering

Ideen til ESS sprang frem av samarbeidet med prosjektet "Beliefs in Government" finansiert av European Science Foundation (ESF) og ledet av Kenneth Newton og Max Kaase tidlig på 1990-tallet. Av andre inspirasjonskilder er det naturlig å nevne EUs Eurobarometre og General Social Survey, som har vært gjennomført siden 1970-årene i USA med stor suksess. Initiativet til ESS ble tatt av Standing Committee for the Social Sciences innenfor ESF. I 1999 hadde dette materialisert seg i enighet om et ESS-konsept som skulle søkes finansiert. En gruppe forskere og deres institusjoner tok på seg arbeidet med å fremme en søknad til EUs 5. ramme-program om finansiering av fellesutgiftene til den første runden av ESS. I tillegg til arbeidet med finansieringen ble det lagt ned et stort grunnarbeid på hvilke tema ESS burde omfatte og grunnarbeider for hvordan spørsmålene innenfor hvert tema burde stilles. Søknaden fikk støtte fra EU samt at også ESF bidro til å fullfinansiere fellesutgiftene. Dette muliggjorde å sette i gang den første runden som ble gjennomført høsten 2002.

De personene som sto bak den første søknaden til EU utgjør Central Coordinating Team (CCT): Roger Jowell (prosjektleder), nå ved Centre for Comparative Social Surveys, City University i London, som er sekretariat for ESS; Bjørn Henrichsen, NSD (arkivorganisasjon); Ineke Stoop, SCP, Nederland; Willem Saris, Universitetet i Amsterdam; Jaak Billiet, Universitetet i Leuven; Peter Mohler, Zuma, Tyskland. NSD ble etter en anbudsrunde valgt som arkivinstitusjon for hele prosjektet og Bjørn Henrichsen gikk inn som en del av ledergruppen i CCT. I tillegg finnes Scientific Advisory Board, der professor Stein Kuhnle er Norges representant. I hvert land ledes arbeidet av en nasjonal koordinator. I Norge er det professor Kristen Ringdal som er nasjonal koordinator.

grupper av land. Det komparative perspektivet inviterer til å bygge forskningsspørsmål rundt hvordan og hvorfor parametere i modellen bør variere systematisk mellom landene. Hvis vi lar analysen omfatte alle land, er flernivåanalyse også en mulighet. Respondentene innenfor hvert land utgjør da nivå ett i analysen mens land utgjør nivå to. Da er det naturlig å bygge ut forklaringsmodellene med kontekstuelle variabler, det vil i dette tilfelle si variabler som beskriver landene. På NSDs hjemmesider er det allerede lagret en fil med kontekstuelle variabler, og den som vil kan lett supplere denne filen med egne variabler.

Hvert land finansierer sin undersøkelse

EU og ESF finansierer bare fellesutgiftene med rundt 1 million euro hver gang. Hvert land er ansvarlig for å finansiere sin egen datainnsamling. Dette dreier seg til sammen om langt større beløp. De norske datainnsamlingene i 2002 og 2004 er finansiert av Norges forskningsråd. Finansieringen av ESS er en utfordring fordi ESS er et infrastrukturprosjekt. Det vil si at det har som mål å fremskaffe data til bruk i forskning, men prosjektet omfatter ikke analyser av data.

Hva spørres det om i undersøkelsen?

Intervjuene er planlagt å vare i gjennomsnitt rundt en time. Antall spørsmål er rundt 240, men ikke alle spørsmål stilles til alle personer. Spørsmålene er delt i to hovedgrupper. Rundt halvparten utgjør en kjerne som skal gjentas hver gang. Den andre halvparten ble i første runde splittet i to moduler som skal variere fra undersøkelse til undersøkelse. De to modulene dreide seg om politikk og om innvandring, hver med ca. 60 spørsmål. I 2004-undersøkelsen er det tre slike moduler. Den største er om familie og arbeid. To mindre moduler går på helse og medisinbruk, og en har økonomisk moral som tema.

Tema for kjernedelen av ESS er bestemt av CCT, mens tema for de varierende modulene blir bestemt av Scientific Advisory Board, der hvert deltakerland har en representant, etter en utlysning som blir foretatt vel ett år før selve undersøkelsen skal gjennomføres.

Tekstboksen viser hvilke temaer som har vært med i 2002 og 2004. Kjerne-modulene gjentas hver gang mens de roterende modulene skiftes ut.

	Tema i 2002	Tema i 2004
Kjerne	Medibruk og sosial tillit	
Kjerne	Politikk, politisk interesse, effektivitet, tillit, deltakelse gjennom valg og på andre måter, partitilhørighet, sosiopolitiske vurderinger, styring og administrasjon på flere nivåer.	
Kjerne	Subjektiv trivsel og sosial utestengelse, religion, opplevd diskriminering, nasjonal og etnisk identitet.	
Kjerne	Sosiodemografisk profil: husholdningssammensetning, kjønn, alder, bosted, utdanning og yrke for IO, ektefelle/samboer og foreldre, fagforeningsmedlemskap, husholdningens inntekt og sivilstatus.	
Roterende modul	Sosiopolitiske vurderinger, styring og administrasjon på flere nivåer.	
Roterende modul	Innvandrings- og asylspørsmål: holdninger, oppfatninger, politiske preferanser og kunnskap.	
Roterende modul	Innbyggernes deltakelse: medlemskap i organisasjoner, familie- og vennskapsbånd, verdier knyttet til statsborgerskap og arbeidsmiljø.	
Roterende modul		Helse og helsetjenester, medisin og lege/pasientrelasjoner.
Roterende modul		Økonomisk moral, tillit og samkvem mellom produsenter og konsumenter.
Roterende modul		Familie, arbeid og tilfredshet, arbeid og privatliv.
Kjerne	Menneskelige verdier.	
Roterende modul	Test spørsmål.	Test spørsmål.

	2002	2004
Belgia	x	x
Danmark	x	x
Finland	x	x
Frankrike	x	x
Estland		x
Hellas	x	x
Irland	x	
Israel	x	x
Island		x
Italia	x	
Nederland	x	x
Norge	x	x
Polen	x	x
Portugal	x	
Slovakia	x	x
Slovenia	x	x
Spania	x	x
Storbritannia	x	x
Sveits	x	x
Sverige	x	x
Tsjekkia	x	x
Tyrkia	x	x
Tyskland	x	x
Ungarn	x	x
Ukraina		x
Østerrike	x	x

Om undersøkelsen

I 2002 måtte alle deltakerlandene ha et effektivt nettoutvalg på 2 000 personer. I 2004 er den nedre grensen satt til 1 500. Intervjuet foregår ved besøksintervju. Intervjuet er ca. en time langt. Det er opp til deltakerlandet å bestemme hvorvidt intervjuet skal foregå som PC-basert intervju eller ved papirskjema. Etter at intervjuet er foretatt legger intervjueren igjen et kort selvutfyllingsskjema, som den intervjuede sender inn.

Statistisk sentralbyrå gjennomfører datafangsten i Norge

I Norge vant Statistisk sentralbyrå anbudskonkurransen om å få gjennomføre undersøkelsene i 2002 og 2004. Også i Sverige og Finland er det de nasjonale statistiske byråene som gjennomfører undersøkelsene. I resten av Europa er det enten kommersielle intervjuorganisasjoner eller universiteter som gjennomfører undersøkelsene.

Nesten hele Europa deltar

Nedenfor ser vi at en rekke land i Europa deltar, og de fleste deltok både i 2002 og 2004.

Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD) i Bergen er dataarkiv for alle land

Data fra alle deltakerlandene er samlet hos NSD i Bergen. Herfra kan alle interesserte få tilgang til anonyme data fra undersøkelsene. NSD har også en webbløsning som gjør det mulig å lage tabeller og beregninger direkte på Internett.